

boken, något som inte är överraskande med tanke på att det är de svenska missionärernas berättelser som utgör huvudkällan till studien. En tydligare diskussion kring vilka begränsningar källurvalet skapar saknas dock i boken. Källmaterialet tillåter dock en skarp analys av hur de kvinnoemancipatoriska inslaget förvaltades ute på missionsfältet. Lundqvist visar tydligt att det var den traditionella ordningen som reproducerades; de kvinnliga missionärerna utförde arbeten enligt könskodade scheman. Understundom då sjukdomar och underbemanning krävde det kunde gränserna mellan kvinnligt och manligt arbete överträdas på stationerna.

Även om de slutsatser som Lundqvist drar rörande Missionsförbundets missionärer och deras relativa oförmåga att förvalta universalismen och det emancipatoriska arvet efter folkrörelserna i Kongo inte överraskar, så ger *Ett motsägelsefullt möte* en bra översikt över hur svensk missionsverksamhet kunde gå till under slutet på 1800- och början på 1900-talet. Boken har en tydlig struktur, bakgrundskapitlen är rika, missionsporträtten känsligt utmejslade, och den korta tredje delen av studien sammanfattar utgångspunkter och resultat på ett pedagogiskt sätt. Språket är enkelt och boken genomsyras på ett positivt sätt av författarens ambition att skriva för en bredare publik. Teoretiska utgångspunkter förklaras väl, inklusive mer svårtillgängliga postkoloniala termer. Därtill anknyter författaren till ett rikt forskningsläge om svensk och annan mission, folkrörelser och genushistoria, men även till nyare forskningsansatser som känslöhistoria.

Högskolan Dalarna

HANNA HODACS

Henrik Meinander, Petri Karonen & Kjell Östberg (red.), *Demokratins drivkrafter: Kontext och särdrag i Finlands och Sveriges demokratier 1890–2020* (Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland & Stockholm: Appell 2018). 500 s.

Den nordiska demokratins ställning är paradoxal. Alla större politiska partier ansluter sig åtminstone retoriskt till den och i Sverige firar vi nu 100-årsjubileet av den allmänna rösträtten. Samtidigt står den inför hot. Nazister mobiliserar, journalistikens granskning av maktthavare riskerar att försvagas under trycket av tidningsnedläggningar och "fake news", och många upplever att det spelar allt mindre roll vilka partier vi röstar på. Det finns alltså goda skäl att föra en diskussion om demokratins innehåll, framväxt och problem. *Demokratins drivkrafter* är ett välkommet bidrag till det samtalet. Antologin är resultatet av ett svenskt-finskt forskningsprogram vars gränsö-

verskridande karaktär måste applåderas. Sverige och Finland har en lång gemensam historia men har efter 1809 gått olika vägar. Länderna lämpar sig därför, enligt redaktörerna, för en komparation med mål att belysa den roll som politisk kultur, ekonomisk utveckling och geopolitiska förhållanden har spelat i de båda staternas demokratisering. Boken publiceras samtidigt på både svenska och finska, och finns även fritt tillgänglig i digitalt format. Utmärkt!

Kapitlen rör sig från makrohistoriska perspektiv till närmast mikro- och personhistoriska. Makrohistoria dominerar bokens första hälft, där Henrik Meinander, Petri Karonen, Matti Roitto och Jari Ojala diskuterar den politiska, ekonomiska och geopolitiska utvecklingen under en tidsrymd av flera hundra år. Tankarna går närmast till Annalesskolan och rösträttsreformerna beskrivs på ett ställe som en form av "kedjereaktioner" (s. 37) på de djupgående strukturella förändringarna. Bokens andra hälft har en annan karaktär. Här får vi bland annat läsa undersökningar av de finska arbetsgivarnas strejkbrytarverksamhet (Oula Silvennoinen), journalisten Erkki Valas kamp för mänskliga rättigheter på 1930-talet (Ainur Elmgren) och debatten om skolan som ett redskap för demokratisering (Janne Holmén).

Men är demokratin ett resultat av de långa strukturella omvandlingarna eller något som uppstått genom historiska aktörers handlande i konkreta situationer? Perspektiven, som egentligen bygger på två olika historiesyner, trängs med varandra men det är onekligen det strukturella som dominerar, särskilt i bokens första hälft. Ett av flera belysande exempel är Meinanders formulering om att det tidiga 1900-talets rösträttsutvidgningar "måste förstås mot den bakgrund att ländernas ekonomier vid den här tiden expanderade kraftigt och att deras statsmakter axlade ansvaret för flera nya samhällssektorer, vilket förutsatte ökade resurser, skatteintäkter och politisk uppbackning för detta" (s. 33). Här frestas jag att invända: måste de inte också ses mot bakgrund av att tiotusentals personer demonstrerade, skrev på namnlistor, aktiverade sig i socialistiska och liberala rösträttsföreningar, höll massmöten samt gick ut på gator och torg och krävde att få rösta? Det kollektiva politiska agerandet ges föga utrymme i antologin, vilket väcker frågor. Var inte alla dessa människors kamp också en drivkraft? Kjell Östbergs kapitel om de socialdemokratiska respektive center-/agrarpartiernas utveckling är ett undantag, men handlar betecknande nog främst om hur partierna har förlorat sin folkrörelsekaraktär och belyser därmed snarast vår egen tids brist på kollektivt partipolitiskt aktörskap.

Det finns fler frågor som det vore spännande att föra en dialog med redaktörerna om, inte minst när det gäller begreppet demokrati. Det definieras aldrig entydigt och ibland rör sig författarna med olika förståelser av begreppet. I Meinanders inledning betonas vikten av ett folkvalt parlament och

"folkligt förankrade beslutsprocesser" (s. 11), alltså en form av majoritetsstyrre. Men i Eva Blombergs läsvärda kapitel om den statliga jämställdhetspolitikens framväxt i de båda länderna sägs instiftandet av jämställdhetslagar vara "ett led i samhällenas demokratisering" (s. 327). Det resonemanget bygger på att demokrati (även) ses som en uppsättning individuella rättigheter, exempelvis att slippa diskrimineras. Demokratibegreppets olika innebörder och föränderliga gränser hade nog därför kunnat problematiseras på ett sätt som nu inte riktigt sker i antologin. Det stora undantaget är Elmgren, som i ett av bokens bästa bidrag visar hur 1930-talets Finland präglades av konflikter mellan de som såg demokratin som ett styrelsekick (där yttrandefriheten kunde inskränkas för att "skydda demokratin") och de som såg demokratin som en uppsättning okränkbara rättigheter.

Och hur många kan exkluderas från *demos* (väljarna, "folket") för att en stat ska fortsätta vara demokratisk? I Finland berövades många temporärt sin rösträtt efter inbördeskriget 1918. Var Finland en demokrati då? Under flera decennier efter den "allmänna rösträttens" införande fanns det, i båda länderna, begränsningar av rösträtten exempelvis för människor som åtnjöt fattigvårdsunderstöd eller som dömts för brott. Hur många sådana begränsningar, som nämns kortfattat i några bidrag, kan en demokrati ha?

Sådana frågor måste ständigt ställas när vi diskuterar demokratin villkor, och *Demokratin drivkrafter* kan förhoppningsvis bli en utgångspunkt för fortsatta samtal om ämnet. Men i det samtalet bör, det är åtminstone min förhoppning, också de många människornas kollektiva aktörskap och organisering lyftas fram som en drivkraft. För trots att ekonomiska och geopolitiska strukturer är nog så viktiga att undersöka, så är det ytterst människor som gör demokratin: kräver den, upprättar den, försvarar den och kämpar om dess gränser och innehåll.

Lunds universitet

MARTIN ERICSSON

Henrik Arnstad, *Hatade demokrati: De inkluderande rörelsernas ideologi och historia*. (Stockholm: Norstedts 2018). 351 s.

Om Benedetto Croce anmärkte att all historia är samtidshistorisk är Henrik Arnstads bok *Hatade demokrati: De inkluderande rörelsernas ideologi och historia* ett exempel *par excellence* på hur samtiden söker bekräftelse i det förflutna. Men för att vara så starkt präglad av sin egen samtid är samtids-historien, med sjunkande valdeltagande och skepsis gentemot demokratin, förvånansvärt frånvarande.